

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ

В умовах глобалізації економіки конкурентноспроможними на світовому ринку стають лише ті господарючі суб'єкти, які ведуть інтенсивну інвестиційну й інноваційну діяльність, систематично запроваджують сучасні науково-технічні досягнення, що дозволяє знижувати витрати виробництва, підвищувати продуктивність праці, збільшувати випуск продукції високої якості.

Рівень конкурентноспроможності, тобто здатність підприємства протистояти на ринку іншим суб'єктам господарювання, є важливим узагальнюючим показником його успішності. Він обумовлюється ефективністю виробництва, якістю продукції, що виготовляється, її відповідністю вимогам, що висуваються споживачами, а також екологічністю. Останній показник ураховує зниження викидів в атмосферу й воду, мінімізацію відходів виробництва та споживання, що зменшує штрафи за порушення екологічного законодавства [7, с. 17].

Науково-технічний прогрес сприяє застосуванню результатів фундаментальних біологічних і молекулярно-біологічних досліджень у сільському господарстві, харчовій промисловості, фармацевтиці й медицині. В останні роки широко використовуються досягнення генетики й молекулярної біології при вирощуванні сільськогосподарських рослин і розведенні тварин, які у зв'язку з цим набувають нових ознак генетично модифікованих організмів (далі – ГМО). Швидке виробництво ГМО, легкість і наукова передбачуваність набуття ними заданих властивостей призвели до використання сировини, отриманої від таких тварин і рослин, при виготовленні продуктів харчування в багатьох країнах світу, зокрема, і в Україні.

На сьогодні питання про безпечність використання сировини з ГМО загострилося, а серед науковців розгорнулася гостра дискусія щодо обґрунтованості ризиків її застосування. Це зобов'я-

зує уряди низки країн Європейського Союзу, Азії й Африки вносити корективи в сільськогосподарську політику й відмовлятися від виробництва значного числа сортів ГМО.

Порушена проблема актуальна і для України. Ось чому Всеукраїнська екологічна ліга наполягає на жорсткому контролі за ввезенням з-за кордону і споживанням генетично модифікованої продукції і прийнятті відповідних нормативних актів про біобезпеку суспільства, про їх біотехнологію і ввезення на територію країни.

Недостатній рівень розвитку законодавства, спрямованого на врегулювання відносин у сфері оперування досягненнями новітніх біотехнологій, свідчить про актуальність досліджуваної теми. Вивченню цих питань уже приділялась увага представниками неюридичних наук – біологів, економістів, екологів. У юридичній літературі названої проблеми торкалися М.О. Медведєва, Л.В. Струтинська-Струк, І.В. Тустановська [1; 2; 5; 6] та ін.

Мета даної статті – проаналізувати чинні в зазначеній царині нормативно-правові акти й визначити шляхи їх удосконалення. Так, 19 червня 2003 р. прийнято Закон «Про основи національної безпеки України», яким визначено, що основну реальну й потенційну загрозу національній без-

пеці держави становлять неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних для людей технологій, речовин, матеріалів, тварин, рослин та організмів, необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин і похідних продуктів, а також посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів [4; 2003. – № 29. – Ст. 1433].

Виходячи з того, що пріоритетом для України є гарантування конституційних прав, свобод людини і громадянина, забезпечення екологічно й техногенно безпечних умов життєдіяльності суспільства, збереження навколишнього природного середовища й раціональне використання природних ресурсів, основними напрямками державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері має бути забезпечення продовольчої безпеки, захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей й довкіллю, а в екологічній – недопущення неконтрольованого застосування екологічно небезпечних для людей технологій, речовин, матеріалів, тварин, рослин та організмів, що можуть стати збудниками різних хвороб.

Треба підкреслити, що на

сьогодні в Україні не існує достатньої законодавчої бази регулювання цих питань у царині виробництва й поширення ГМО та продуктів, що їх містять, а також механізмів, які зобов'язували б виробників інформувати про це споживачів. З метою досягнення належного рівня правового впливу на відносини, зумовлені виробництвом і поширенням ГМО та продуктів, що їх містять, 31 травня 2007 р. прийнято Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», яким закріплено дефініції таких понять, як «біологічна й генетична безпека», «генетично модифікований організм», «вивільнення ГМО в навколишнє природне середовище» тощо, а також накреслено основні принципи державної політики у сфері оперування ГМО [4; 2007. – № 45. – Ст. 1837].

Цей Закон називає суб'єктів, які забезпечують його виконання, окреслює їх повноваження у цій царині. Зокрема, державне регулювання й контроль у сфері застосування ГМО й генетично-інженерної діяльності (далі – ГІД) забезпечує Кабінет Міністрів України; уряд затверджує порядок державної реєстрації ГМО і продукції, отриманої з їх використанням, ввезення кормів і харчових продуктів, вироблених із ГМО, надан-

ня дозволів на їх транзитне переміщення, ліцензування ГІД у замкненій і відкритій системах. Законом визначено систему центральних органів виконавчої влади, які в межах своїх повноважень зобов'язані забезпечувати його виконання. Серед них Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Міністерство охорони здоров'я України й Міністерство аграрної політики України.

ГІД у замкненій системі, тобто в умовах запровадження заходів, що запобігають контакту ГМО з населенням і довкіллям, підлягає ліцензуванню, порядок надання яких затверджується урядом за поданням Міністерства освіти і науки України. Організми, що використовуються у відкритій системі, яка дозволяє контакт ГМО з населенням і навколишнім природним середовищем, повинні відповідати вимогам біологічної й генетичної безпеки за умови дотримання передбаченої технології застосування.

Державна реєстрація ГМО є обов'язковою, здійснюється названими в Законі центральними органами виконавчої влади. Забороняється ввезення на митну територію України ГМО, а також продукції, виробленої з їх використанням, до їх державної реєстрації. Винятком можуть бути лише ті з них, що призначені для

науково-дослідницьких цілей або державних апробацій (випробувань). Дозвіл на ввезення таких ГМО надає Міністерство освіти і науки України. Ввезення харчових продуктів, косметичних і лікарських засобів, кормових добавок і ветеринарних препаратів, які містять ГМО або які отримані з їх застосуванням, для безпосереднього вживання за призначенням дозволяється теж тільки після державної реєстрації.

Для створення дійової системи контролю за продуктами з використанням ГМО поруч із Законом, необхідно було розробити і ввести в дію низку підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію порядку обороту продуктів, що містять указані організми, тобто їх створення, випробовування, дослідження, транспортування, ввезення, виробництва, реалізації й утилізації.

Першим кроком у цьому напрямку стало прийняття Кабінетом Міністрів на виконання Закону України «Про дитяче харчування» [4; 2006. – № 40. – Ст. 2663] постанови «Питання обігу харчових продуктів, що містять генетично модифіковані організми та/або мікроорганізми», якою заборонено ввезення, виробництво й реалізацію тих призначених для дітей харчових продуктів, які містять ГМО та/або мікроорганізми [4; 2007. – № 57. – Ст. 2286].

У світлі забезпечення реалізації права громадян на вільний доступ до необхідної, достовірної і своєчасної інформації особливої гостроти набуває питання про обов'язкове маркування харчових продуктів, що містять ГМО. Зараз в Україні діють декілька нормативних документів, у яких закріплюються такі вимоги. Це Закони України «Про захист прав споживачів» [4; 2006. – № 1 (№№ 1, 2). – Ст. 1], «Про безпечність та якість харчових продуктів» [4; 1998. – № 3. – С. 13.] і згадана вище постанова уряду. У названих правових актах указано, що харчові продукти, які у своєму складі містять ГМО, повинні маркуватися, а в постанові закріплено обов'язкове маркування із зазначенням якісного складу харчових продуктів, що містять ГМО кількістю понад 0,9 %.

Невирішеним залишається питання, як слід маркувати дану продукцію. У Державному комітеті з питань технічного регулювання та споживчої політики знаходиться проект урядової постанови, яким передбачається встановлення єдиних для виробників і постачальників правил і порядку маркування харчових продуктів, сільськогосподарської сировини, що містять ГМО й реалізуються на ринку України [3]. Її прийняттю повинно передувати обговорення на колегії вказаного комітету.

Підсумовуючи викладене,

можемо стверджувати, що сьогодні при виробництві продуктів харчування спостерігається тенденція широкого використання сировини, отриманої з ГМО. У зв'язку із цим вбачаємо за необхідне встановити чіткі правила виконання ПІД, у тому числі шляхом окреслення кола прав та обов'язків суб'єктів такої діяльності, а також запровадження державних стандартів у сфері поводження із зазначеними організмами. Потрібно розробити і прийняти низку нормативних документів, спрямованих на встановлення порядку державної реєстрації суб'єктів цієї діяльності, її ліцен-

зування, сертифікації продукції, виготовленої з використанням ГМО. Важливого значення набуває посилення митного контролю за ввезенням на територію України організмів і продуктів, що їх містять, а також створення для цього спеціалізованих високотехнологічних лабораторій по перевірці такої продукції як у системі Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики (зокрема, в державних центрах стандартизації, метрології й сертифікації), так і в пунктах пропуску через митний кордон України.

Список літератури: 1. *Медведєва М.О.* Міжнародне право та біотехнології. – К.: Промені, 2006. – 256с. 2. *Медведєва М.О.* Міжнародні правові стандарти співробітництва держав у галузі біотехнологій. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. нац. ун-т. – К., 2005. – 228 с. 3. Офіційний веб-сайт Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики // <http://www.dssu.gov.ua/document/102977/Poryaddd.doc>. 4. Офіційний вісник України. 5. *Струтинська-Струк Л.В.* Правове забезпечення біобезпеки при здійсненні генетично-інженерної діяльності. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Інститут держави і права НАН України. – К., 2005. – 24 с. 7. *Тустановська І.В.* Застосування права в галузі охорони довкілля в Україні та США (порівняльний аналіз). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Львів. держ. ун-т. – Л., 1998. – 16 с. 8. *Ферару Г.* Экоинновационная деятельность как фактор повышения качества и конкурентоспособности продукции // Стандарты и качество. – 2007. – № 3. – С. 15-23.

Надійшла до редакції 20.11.2007 р.